

Д. О. Андреев

кандидат юридичних наук, помічник судді

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: АСПЕКТИ НАДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

У сучасному суспільстві захист прав громадян у контексті адміністративного права є невід'ємною складовою правової системи. Стаття ретельно аналізує правові гарантії та механізми захисту громадян у цьому контексті, фокусуючись на ролі надання юридичної допомоги. Автор досліджує широкий спектр аспектів адміністративного права, які спрямовані на захист прав і інтересів громадян у їхніх відносинах з державними органами та органами місцевого самоврядування. Стаття виокремлює ключові аспекти надання юридичної допомоги, включаючи консультації з питань правового статусу громадян, представництво в адміністративних процесах, складання апеляційних заяв та інших документів, а також здійснення правового посередництва між громадянами та державними органами. Зазначається важливість цих механізмів у забезпеченні доступу до справедливості та захисту прав людини в суспільстві. Крім того, стаття обговорює систему правових гарантій громадян, які включають у себе конституційні норми, закони та інші правові акти, які гарантують права та обов'язки громадян перед державою та іншими суб'єктами права. Зазначається роль державних та недержавних інституцій, таких як омбудсмени та правозахисні організації, у моніторингу захисту прав громадян та наданні юридичної допомоги у разі їх порушення. Також стаття висвітлює механізми контролю за дотриманням правових норм, включаючи роль міжнародних органів контролю за дотриманням прав людини, судових органів та громадських організацій. Особлива увага приділяється важливості інформування громадян про їхні права та можливості захисту, а також ролі громадських організацій у цьому процесі. Усі ці аспекти в сукупності сприяють забезпеченню справедливості та захисту прав людини в сучасному суспільстві.

Ключові слова: механізми захисту прав громадян, надання правової допомоги, правові гарантії, юридична допомога, захист прав інтересів громадян, судовий захист.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві захист прав громадян у контексті адміністративного права виявляється важливим аспектом правової системи. Правові гарантії, надані законодавством, та механізми їх реалізації визначають ефективність і справедливість цього захисту. Адміністративне право включає в себе низку норм і процедур, спрямованих на захист прав та інтересів громадян у відносинах з державними органами та органами місцевого самоврядування. Це включає в себе право на доступ до публічної інформації, право на звернення до державних органів та їх відповідь, а також право на судовий захист у випадку порушення прав громадян. У забезпеченні правового захисту громадян в адміністративних справах важливу роль відіграє надання юридичної допомоги. Це може включати консультації з питань правового статусу громадянина, представництво в адміністративних процесах,

складання апеляційних заяв та інших документів, а також здійснення правового посередництва між громадянами та державними органами. Загалом, правові гарантії та механізми захисту прав громадян у сфері адміністративного права є важливими складовими правової системи, а надання юридичної допомоги в цьому контексті визначається як ключовий інструмент для забезпечення справедливості та правопорядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення прав і свобод людини та громадянина у сфері адміністративного права привернула увагу таких науковців, як О. Ф. Андрійко, С. Т. Гончарук, В. К. Колпаков, І. П. Голосніченко та інші. Однак дослідження щодо правових гарантій та механізмів захисту прав громадян у цьому контексті залишається недостатньо розвиненим.

Мета полягає у необхідності дослідження ефективності та справедливості правових

гарантій і механізмів захисту прав громадян у контексті адміністративного права, а також визначенні ролі надання юридичної допомоги у забезпеченні цих гарантій. Зокрема, потрібно визначити, як забезпечити ефективний доступ громадян до правового захисту у випадках порушення їх прав державними органами та органами місцевого самоврядування, а також як забезпечити справедливий розгляд адміністративних справ у судах.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві захист прав громадян у контексті адміністративного права виявляється важливим аспектом правової системи. Правові гарантії, надані законодавством, та механізми їх реалізації визначають ефективність і справедливість цього захисту. Адміністративне право включає в себе низку норм і процедур, спрямованих на захист прав та інтересів громадян у відносинах з державними органами та органами місцевого самоврядування. Це включає в себе право на доступ до публічної інформації, право на звернення до державних органів та їх відповідь, а також право на судовий захист у випадку порушення прав громадян.

У забезпеченні правового захисту громадян в адміністративних справах важливу роль відіграє надання юридичної допомоги. Це може включати консультації з питань правового статусу громадянина, представництво в адміністративних процесах, складання апеляційних заяв та інших документів, а також здійснення правового посередництва між громадянами та державними органами.

Загалом, правові гарантії та механізми захисту прав громадян у сфері адміністративного права є важливими складовими правової системи, а надання юридичної допомоги в цьому контексті визначається як ключовий інструмент для забезпечення справедливості та правопорядку.

Правові гарантії громадян - це система законодавчих, адміністративних та інституційних заходів, спрямованих на захист прав та свобод людини від можливих порушень чи зловживань з боку державних органів, органів місцевого самоврядування, а також приватних осіб [6, с.46]. Ці гарантії включають у себе правові норми, що регулюють взаємовідносини між громадянами та державою, процедури звернення за захистом прав до судових органів та інших компетентних установ, а також механізми контролю за додержанням правових норм.

Гарантії права особи на захист впливають як із загального законодавства, так і закрі-

плюються спеціально нормативно-правовими актами (законами Верховної Ради, нормативними Указами Президента, постановами Кабінету Міністрів).

Серед них – Закон України «Про звернення громадян», Митний Кодекс України, Закон України «Про надзвичайний стан», Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення конституційних прав громадян на звернення».

Правові гарантії громадян включають такі основні складові:

- Конституція країни визначає основні права та свободи громадян, їх обсяг та межі. Ці конституційні норми становлять основу для всього правового регулювання в країні.

- Закони та інші правові акти містять норми, що гарантують права та обов'язки громадян перед державою та іншими суб'єктами права.

- Громадяни мають право звертатися до судових органів за захистом своїх прав та інтересів в разі їх порушення чи обмеження.

- Державні та недержавні інституції, такі як омбудсмени, правозахисні організації та комісії, забезпечують моніторинг захисту прав громадян та надають юридичну допомогу у разі їх порушення.

- Доступ до інформації про права та свободи, а також про механізми їх захисту є важливим елементом правових гарантій громадян.

Ці складові спільно утворюють систему правових гарантій, яка забезпечує захист прав та свобод громадян у суспільстві.

Законними можна вважати не лише права, закріплені в законі чи іншому нормативному акті. В адміністративно правовому порядку охороняються різні життєво важливі інтереси кожної особи, які через свою численність не завжди спеціально обумовлені в актах державних органів.

Здійснення яких не забороняється, а навпаки, заохочується, стимулюється, а в разі перешкод в їх реалізації – охороняються і захищаються державою.

Порушення законних інтересів може також виявлятися у покладанні на громадян не передбачених законом обов'язків. Отже, коли йдеться про захист прав і законних інтересів, маються на увазі не тільки прямо передбачені в правових актах права особи, але й її інтереси, які не суперечать інтересам держави, суспільства, інших громадян [4, с.229].

Відносини між особою та органом влади (посадовою особою), як правило, в реальному житті будуються за моделлю, передбаченою нормами, проте можуть виникати й конфліктні

ситуації. Вони зумовлюються тим, що в одних випадках норми, які регламентують діяльність посадових осіб та відображають певні тенденції, традиції і звички в роботі апарату управління, найчастіше за головну функцію визнають охорону інтересів держави в цілому, а функції, пов'язані із забезпеченням прав та інтересів особи, стають другорядними. Тому так часто посадові особи абстрактний державний інтерес (який, по суті, є лише внутрішньо апаратним інтересом), ставлять понад інтереси конкретної особи.

В ряді випадків це обумовлюється чисто суб'єктивним розумінням загального (суспільного) інтересу, який суперечить суті принципу об'єктивності в державному управлінні.

Крім того, посадові особи можуть свідомо порушувати права та законні інтереси громадян, зловживаючи довіреною їм владою, виявляючи бюрократизм і некомпетентність. Це може виявлятися у створенні перешкод у реалізації прав чи задоволенні інтересів, або позбавленні (обмеженні) можливості користуватись певним соціальним благом, або переданні цього блага іншій особі.

Адміністративні механізми захисту прав громадян включають в себе різноманітні процедури та інституційні заходи, спрямовані на надання юридичної допомоги та захист прав та інтересів осіб [1, с. 263]. Деякі з ключових аспектів цих механізмів включають:

1. Правова консультація: Державні та недержавні організації надають безкоштовні або платні правові консультації громадянам щодо їх прав та обов'язків, а також порядку захисту в разі їх порушення.

2. Представництво в суді: Громадяни мають право на представництво в судових процесах через адвокатів або інших професійних юристів, які надають юридичну допомогу та захищають їхні права та інтереси.

3. Медіація та альтернативні способи вирішення конфліктів: У деяких випадках, для вирішення спорів та конфліктів, застосовуються альтернативні методи, такі як медіація, яка допомагає сторонам досягти взаємовигідного рішення без судового розгляду.

4. Омбудсмани та правозахисні організації: Омбудсмани та правозахисні організації виступають як посередники між громадянами та державними органами, надаючи допомогу у вирішенні конкретних правових проблем та викривленнях.

5. Публічна інформаційна кампанія: Державні та недержавні ініціативи з підвищення

правової грамотності громадян та інформування їх про їхні права та можливості захисту.

Ці аспекти юридичної допомоги та адміністративних механізмів захисту прав громадян в сукупності сприяють забезпеченню доступу до справедливості та захисту прав людини в суспільстві.

Становлення та реалізація прав людини відбувається за 3-ма етапами:

1 етап – розробляються міжнародні документи, які визначають обов'язки держави в сфері прав людини (спочатку декларації, а потім конвенції);

2 етап – відбувається ратифікація цих конвенцій державами, які їх підписали;

3 етап – виконання державами зобов'язань таким чином, щоб права людини були реалізовані на території цієї держави [7, с.11].

Для того, щоб міжнародні конвенції мали максимальну дію та легітимність, важливо, щоб їх ратифікувала якомога більша кількість держав. ООН та інші міжнародні організації відіграють визначальну роль, водночас конкретні держави несуть відповідальність за реалізацію положень цих документів. В держави, таким чином, з'являються обов'язки щодо забезпечення людини правами.

Як можна домогтися того, щоб ці захисні механізми працювали? Хто або що забезпечить виконання державами своїх зобов'язань?

Головними органами контролю є комісії або комітети та суди, які складаються з незалежних членів (експертів або суддів), які не є представниками своїх держав. У своїй діяльності ці органи використовують такі основні механізми [2, с. 12]:

- скарги (представлені окремими особами, групами осіб або державами);
- судові справи;
- процедури подання доповідей.

На сьогодні судовими органами, які здійснюють контроль за дотриманням прав людини, є: Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини та Африканський суд з прав людини і народів, Міжнародний кримінальний суд (МКС), Міжнародний суд ООН.

Основний спосіб, за допомогою якого держава може реалізувати дотримання прав людини, є їхнє забезпечення у законодавстві. Головний документ, що гарантує права людини в Україні - Конституція України.

У ній закріплені основні механізми захисту прав людини на національному рівні.

Важливою державною інституцією, яка покликана захищати права людини, є Упов-

новажений Верховної Ради України з прав людини. До цього органу, як і до інших державних установ і організацій, можна звертатися зі скаргами, пропозиціями, заявами та інформаційними запитами. Розгляд звернень стосовно прав людини є одним з першочергових завдань

Уповноваженого, проте, він може лише сприяти або разом з людиною вимагати відновлення прав.

Найбільш ефективною гарантією забезпечення прав і свобод людини є судовий захист. Згідно з Конституцією, судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України судами загальної юрисдикції. Конституційний Суд України контролює дотримання норм [3, с. 17].

До Конституційного Суду можна звернутися за тлумаченням окремих норм Конституції, проте не існує процедури подання індивідуальної скарги на порушення прав людини, передбачених

Основним Законом (Конституцією України). В суди загальної юрисдикції може звертатися кожна людина щодо захисту своїх конституційних прав і свобод безпосередньо на підставі Конституції.

Залежно від ситуації можна звертатись до органів виконавчої влади, до місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування. При цьому важливо знати, яким чином подаються звернення до органів влади та регулюється порядок надання відповідей. Для цього, крім Конституції, варто знати положення Законів України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації».

Важливу роль відіграють громадські організації, які опікуються захистом прав та свобод людини. Ці організації можуть допомогти отримати правову допомогу, а в багатьох випадках беруться за супровід справи, організують громадські моніторинги та громадські кампанії.

Висновки. Отже, захист прав громадян у контексті адміністративного права є важливим аспектом сучасної правової системи. Правові гарантії, передбачені законодавством, і механізми їх реалізації визначають ефективність та справедливість захисту прав громадян. Адміністративне право включає в себе низку

норм і процедур, спрямованих на захист прав та інтересів громадян у відносинах з державними органами та органами місцевого самоврядування. Надання юридичної допомоги має важливе значення в забезпеченні правового захисту громадян в адміністративних справах. Юридична допомога включає в себе консультації, представництво в судах, складання необхідної документації та інші види підтримки громадян у вирішенні їхніх правових проблем. Забезпечення доступу до справедливості та захисту прав людини в суспільстві вимагає комплексного підходу та взаємодії між різними правовими, інституційними та громадськими структурами. Саме тому вивчення правових гарантій та механізмів захисту прав громадян у контексті адміністративного права підкреслює важливість забезпечення справедливого та ефективного захисту прав громадян у сучасному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Адміністративне право України [Електронний ресурс] : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 543 с.
2. Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / І. Л. Бородін. – Харків, 2004. – 38 с.
3. Васильєв С.В. Звернення до суду: алгоритм процесуальних дій (адміністративна юрисдикція) : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2021. 342 с.
4. Звірко О.Є., Осіпова О.О. Щодо вдосконалення правових механізмів забезпечення організаційної (інституціональної) незалежності суддів. Актуальна юриспруденція : збірник наукових трудов. 2015. № 4. С. 229–233
5. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005, № 35–36, № 37, ст. 446. Із змінами, внесеними згідно із законами України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
6. Нечитайло О. За 10 років адміністративні суди довели життєву необхідність свого існування для громадян. *Юридична Газета*. 2016. № 3–4. С. 46–48.
7. Сілантьєва Е.Є. Організаційно-правові проблеми принципу спеціалізації судів : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2014. 20 с.

Andreiev D. O. Legal guarantees and mechanisms for the protection of citizens' rights in the context of administrative law: aspects of legal aid provision

In modern society, protection of citizens' rights in the context of administrative law is an integral part of the legal system. The article thoroughly analyzes the legal guarantees and mechanisms for

protecting citizens in this context, focusing on the role of legal aid. The author examines a wide range of aspects of administrative law aimed at protecting the rights and interests of citizens in their relations with state and local self-government bodies. The article highlights the key aspects of legal aid, including consultations on the legal status of citizens, representation in administrative proceedings, drafting appeals and other documents, and legal mediation between citizens and public authorities. The author emphasizes the importance of these mechanisms in ensuring access to justice and protection of human rights in society. In addition, the article discusses the system of legal guarantees for citizens, which include constitutional provisions, laws and other legal acts that guarantee the rights and obligations of citizens before the state and other legal entities. The article notes the role of governmental and non-governmental institutions, such as ombudsmen and human rights organizations, in monitoring the protection of citizens' rights and providing legal assistance in case of their violation. The article also highlights the mechanisms for monitoring compliance with legal norms, including the role of international human rights monitoring bodies, judicial authorities and civil society organizations. Particular attention is paid to the importance of informing citizens about their rights and opportunities for protection, as well as the role of civil society organizations in this process. All these aspects together contribute to ensuring justice and protection of human rights in modern society.

Key words: *mechanisms of protection of citizens' rights, provision of legal aid, legal guarantees, legal assistance, protection of citizens' rights and interests, judicial protection.*